

EBAMÕRSJA.

Vanad eesti-soome pulmad tuletavad meelde natuke operetti ja natuke näitemängu, peamiselt naljamängu. Eriti panevad eesti vanad pulmad rohkesti rõhku naljatamisele. See naljatamine ulatub mõne korra varguseni, mitte varguseni tõsisel mõttes, vaid ainult ajutise omandamiseni. Jah, juhtub ise sedagi, et peiult mõrsja ajutiselt nagu varastatakse. Sagedasti püütakse peiule õige mõrsja pähe ebamõrsja kätte toimetada. Aga tavaliselt märkab peig pea toimepandud pettust, ebamõrsjat enese juurest minema saates. Siin ei tule need muinasjutud küsimusse, milles vanapagan peiu silmad ära moondab ja nii peiu märkamata peiule õige mõrsja asemele ebamõrsja annab¹, vaid juhtumid igapäevasest elust pulma puhul.

Eesti vanaaegsete pulmade kirjeldamine nõuaks palju ruumi; piirdun siin pulmaaegse naljatamise lühikese ülevaatega ja sedagi niipalju, kui see naljatamine ebamõrsja kohta käib. Oieti algavad naljatamised juba kosjadesga.

Tuttav on, et neiu sagedasti „kodu kanaks“ nimetatakse. Selle nimega võib leppida. Huvitav aga tähele panna, et kosimise puhul kositavale tihti „mullika“ ja „lehma“ nimi antakse. Lugu on nii, et kui kosijad — tavaliselt peig ja isamees, koguni harukorral peig üksi, kositava majasse sisse astuvad, nad oma ilmutist koguni iseäraliku seletusega põhjendavad. Sissejuhatuseks jutustavad kosilased, et nad kadunud looma või asja otsivad. Meie mullikas — mõni kord lehm — on ära kadunud (joosnud), jäljed juhatavad teile. Kas olete juhtunud nägema, küsivad kosilased,

¹ Eesti Kirjandus 1928, nr. 8.

Mullikas ja lehm vahelduvad mõni kord kadunud linnuga, kanaga. Harukorral astub mullika asemele kadunud roos.

Enamasti vastatakse, et ei ole nähtud, kuid küsitakse omalt poolt, mis karva kadunud loom, lind või roos olnud. Ei esitata vastuküsimust, tähendab see enamasti, et kosilasi vastu ei võeta. Mõnikord kostetakse kosilastele: Mullikas (lehm) tuli küll meile, aga me ei tunne teda oma loomade seast ära; kui ise tunnete, võite kätte saada.¹ Niisugusel puhul tuuakse Kihnus keegi tüdruk, kellele kosja ei ole tulnud, kosilaste ette kinnikaetud näoga ja küsitakse, kas see ongi otsitav. Neiu pakub kosilastele kätt, kuid need ei võta kätt vastu, seletades, et see mullikas neile ei kuuluvat. Varsti tuuakse teine, mittesoovitud neiu kosilaste ette ja korratakse küsimust, kuid saadakse samasugune vastus. Nii tehakse nii mitu korda ebamõrsjatega nalja, kui mitu naisterahvast käepärast, ja alles lõppeks tuuakse õige mõrsja välja. Siis alles võetakse kosjaviinad vastu.

Juuru kihelkonnas mindi vanemal ajal reede õhtul kosja. Kosilased olid peig ja isamees. Kosjatulek on ette teada ja mõrsja selleks ajaks oma kasuõed ja sõbrad kokku kutsunud, kes endid selleks ajaks moonutanud, paberitopsudega, villa- ja takutortidega ehtinud, lühidalt nagu martide esindajateks hakanud. Mõrsja seevastu kannab tavalisi puhtaid rõivaid.

Isamees astub esimesena tupp, kus ukse kõrvale paar tooli või järg asetatud. Pärast teretust kästakse kosilasi istuda.

Peigmehe iste on ikka valge linaga kaetud. Mõrsja poolt on kosilastega jutuvestjaks „hambamees“ kutsutud. Tubakat suurde piipu toppides pärib hambamees külaliste asja. Isamees nimetab endid linnuajajateks; nad ambunud lindu, vigastatud lind lennanud siipoole ja just otse uksest sisse. Isamehel olevat aga hea koer, kuid see ei tundvat muidu haisu, kui konti ei saavat. Koeraks on keegi noormees kaasa kutsutud; kondiks antakse sellele pudelist viina.

Viina maitsnud noormees hakkab otsima. Hambamees väidab, ta tundvat viina pealtki ära linnu jäljed. Paar korda pudelist viina rüübanud, hässitab koera kambri poole. Koer läheb kambrisse, toob sealt ühe maskeeritud neiu kosilaste ette, kes seda ometi nende

¹ Niisugust viisi kirjeldab ka *Neus*, Ehnstische Volkslieder, lk. 240. Niisama *Petri*, Ehnstland und die Ehnsten II, lk. 280. Ka *Russwurm*, Eibofolke, lk. 242.

ammutud linnuks ei tunnista. Koer toob teise maskeeritud neiu. Seegi saadetakse tagasi. Nii näidatakse kõik maskeeritud neid kosilastele. Kõige viimaks tuleb kord päris mõrsja kätte. Isamees vaatleb seda. Tunnistab selle otsitavaks linnuks.¹

Hiiu Pühalepas pakutakse tuppä tulnud kosilastele istet, aga need ei istu, vaid seletavad, et nad tulnud roosipuud ostma. Kui vastatakse, et roosipuu puudub, paluvad kosilase triiphoone ust avada, et nad ise võiksid otsida. Kui kosilased ise ei saa otsima minna, tuuakse keegi seks puhuks sinna kutsutud neiu kosilaste ette. Kosilased vaatlevad seda ja tunnistavad, et see kõlbmatu, sest selle juured olevat mädanenud. Tuuakse teine. Sellelgi oma viga. Kas lehed kuivanud või midagi muud. Kui kõik võõrad neid ära näidatud, tuuakse õige mõrsja tuppä ja see tunnistatakse otsitud „roosipuuks“. Selle peale annab isamees viinapudeli „roosipuu“ kätte, kes viina klaasi valab ja peigmehega kokku joob, kuna teised koosolijad alles hiljemini viina saavad.²

Umbes samuti pakutakse ebamõrsjat M. Meiusi teate järele Hiiu Kärdlaski. „Pruudi kodus ei lastud tihti peigmeest ja ninameest sisse, vaid sunniti neid kui tundmata võõraid tagasi minema. Ninamees pidi kõige oskuse tarvitusele võtma, kas öömaja paluma või seletama, et ta mõni suur kaupmees on või midagi muud. Kui viimaks sisse lasti, siis ei olnud peale majaperemehe seal kedagi ees. Toas algas siis tõsine pruudikauplemine. Sel puhul olid harilikult ümbruskonna tüdrukud kõik kokku kutsutud ja pakuti neid pruudi asemel. Ninamees, kes pruudi välja pidi kauplema, ei teinud kunagi kohe pruudist ega kosjast juttu, vaid tuli kas roosi ostma, kirjad olevat ette tulnud ja nemad tulnud nüüd ära ostma, või tulnud nad kadunud lammast või kodukana otsima, kes kodust ära joosnud ja kindlasti seal olevat. Pruudi isa omalt poolt vaidles kaua aega vastu, et kõik roosid juba müüdnud või neil ei olevat ühtki võõrast lammast ega kana. Viimaks peale suurt vaidlemist lasti siis ninamees ja peigmees oma roosi või kana otsima hakata. Näidati kõik, mõni kord üle kümne tüdruku kordamööda läbi, kuni viimaks pruut ette toodi. Võõrastel tüdrukutel leiti ikka mingisuguna viga, nende oma olnud kas suurem, priskem, ilusam jne. Kui pruut toodi, siis tunnistati see omaks, tänati peremeest leidmise ja hoidmise eest või

¹ E. K. S. XXXVII, lk. 3.

² EWR. XXIV, 10.

kasvatamise eest. Nüüd andis peigmees pruudile pandid üle. Peale seda tuli söök, tants jne.“

Setumaal küsib kosilane „õhvakest“ taga. Tseremooniad üldiselt samad kui mujal Eestis. Tavalisesti tunneb setu peig hästi mõrsjat, ainult harukorral vähe.¹

Kuna ebamõrsja pakkumine peiule enamasti naljategemise hulka langeb, juhtus vanal ajal mitu korda, et ebamõrsja tõesti peiule pärimõrsjaks ja naiseks sai. Ennemalt läksid peiud vahel kosja, ilma et mõrsjat näo järelegi oleksid tundud. Peiule oli selle ja selle talu tüdart kellegi poolt kangesti noorikuks soovitatud ja see soovitus mõjus kosimiseks, ilma et peig oleks püüdnud tulevase noorikuga enne kosimist isiklikku tutvust teha. Minki oma valla neiule kosja, tunti enamasti ikka kositavat vähemalt näo järele. Lugu muutus halvemaks, kui kosilane tuli kaugemalt, võõrast vallast või võõrast kihelkonnast. Arvati tihti, et pärast abielus aega küllalt lähemaks tuttavaks saamiseks. Kui peigmehele kellegi ta tuttava poolt mõrsja kohta soovitus kaasas, maksab mõne korra peiu meelest see soovitus niisama palju kui peiu isiklik tutvumine tulevase noorikuga.

Kardetavaks muutus peiule seisukord, kui ta võõra valla elanikuna ise ega isamees kositavat mõrsjat isiklikult ei tundnud ja peremitu tüdart juhtus olema, kellest mõni palju vanem kui peiule soovitatud mõrsja. Mõni kord oli talu noorim tüdär juba mehele viidud ja vanemad tüdred koju jäänud. Ehk jälle tuli peig võõrsilt nooremale tütrele kosja, kuna vanem tüdär kippus vanaks tüdrukuks jääma. Teinekord jälle taheti nooremat tüdär kosida, kuid tütre vanemad ei andnud seda enne mehele kui vanemad tüdred mütsi alla saanud.

Ilmus niisugusel puhul kaugelt kosilane talu nooremale tütrele, arvasid vanemad oma kohuseks vanemat tüdär mehele panna, kui mitte muidu, siis kavalusega.

Kui peig ega isamees õiget mõrsjat ei tundnud, sosistas kosja ajaks kohale ilmunud hambamees isamehele salaja kõrva, et kositav praegu nende ees seisvat. Isamees võttis mütsi peast, pani peiu ja ebamõrsja käed kokku, palus Issameie, hilisemal ajal lauldi veel mingisugune laul, näiteks: Nii sündku minu asi — ja kihlus oligi peetud!

Mõnigi kord juhtus, et kosja ajal alles söömalauas peig ja mõrsja teineteise silmi nägid. Kui ka peig ja mõrsja kosja ajal söömalauas teineteise kõrval istusid, ühest kausist sõid, ühest kannust jõid,

¹ Vrd. *J. Hurt*, Setukeste laulud, 463, 464.

ühest leivapalast hammustasid, jäi mõrsja nagu mõnikord rätikusse peitmise pärast peiule omajagu võõraks, nii et võõrast vallast ilmunud peig kirikusse laulatusle sõites mõrsjat ei tundnud ja vanematel võimalus avanes, kui seda tarvilikuks peeti, anda teine tütar varemini mõrsjaks määratud tütre asemele, ilma et peig oleks vahetust märganud.¹

Kreutzwald kirjutab: „Mõni peigmees näeb oma mõrsjat esimest korda alles õpetaja juures kihlusel ja sellepärast ei või talle pahaks panna, kui ta ümbrust tülitab küsimusega: Kes on õieti mu mõrsja?“²

Kuna laulatust ehamõrsjaga tuleb pidada haruldaseks juhtumuseks, langeb ehamõrsja esitamine peiule pärast laulatust niiõelda igapäevaste nähtuste hulka.

Laulatuselt koju tulles ei anta mitmes kohas Viljandimaal, näiteks Pilistveres, mõrsjat peiu kätte, vaid kellegi muu kätte, enamasti kõige väledama hobuse omaniku kätte. Niisugune isik kannab nime pruudivend, kui ta ka tõepoolest vend ei ole. Pruudivend püüab teistest pulmalistest ette kihutada ja mõrsjat teeäärde kuhugi majja viia või kodus ära peita, kas sauna, kartulikoopasse või mujale, kust raske üles leida. Mõrsja puudumise puhul pakutakse peiule alati kedagi teist asemele. Peig ometi ootab õige mõrsja ilmumist.³

Kui ka õige mõrsja avalikult pulmamajasse ilmub, ei taheta teda ometi kohe peiu juurde viia, vaid ikka kedagi teist.

Mõni tüdruk on mõrsja sarnaseks moonutatud, nende hulgast tuleb õige mõrsja välja otsida. Iga kord ei õnnestu aga otsimine; mõnegi korra toodakse peiule ebapruut. Muhus viidakse mõrsja, peas valge kott, peiu juurde.⁴

Harjumaal, eriti Jaanis, viibib pruut ühes hulga neiudega koos kambris. Kõik kambris olejad kaetakse pealt kinni mingisuguse riidega. Kinnikutmise järel kutsutakse peig mõrsjat üles otsima. Tihti püütakse peigu sel puhul eksiteele saata. Moonutatakse kedagi tütarlast nii, et peig seda katte all mõrsjaks arvab. Tähendab peig katte all kedagi mõrsjaks, tuuakse see katte alt välja, kus selgub, et

¹ EKS. XXXVII, lk. 3 je.

² *Inland* 1837, lk. 193.

³ E. 58964

⁴ E. 59561.

see on ebamõrsja. Teiste naerul läheb ebamõrsja oma teed, peig aga hakkab uuesti otsima ja otsib kuni õige mõrsja leitud.

Samuti tehakse Harju-Jaanis peiugagi. Mõrsja peab peiu katte alt ära tundma.

„Kui pärg mõrsja peast võetud, hakatakse mõrsjat linutama. Mõrsja sõidutaja katsub jälle mõrsjat ära peita. Pruutneitsid peavad hoolitsema, et mõrsjat ära ei viidaks; kui aga siiski mõrsja ära viidud, peavad nad ta üles otsima. Leitakse viimaks pruut, algab tanu pähepanemine. Selle töö peab sõidutaja toimetama, aga ta on käed tahmaseks teinud. Pruuttüdrukute kohus on ta käed puh-taks pesta, kuid need saavad uuesti tahmaseks. Üldse ilmub nalja tehes mitmesuguseid takistusi.¹

Virumaal toob mõrsja vend kõik pruuttüdrukud kordamööda peigmehe ette, kes muidugi ühtki neist omaks ei võta. Kui kõik need näidatud, tuuakse pärismõrsja.²

Varblas teevad veljed kedagi poissi naisterahva riidesse pannes „valenooriku“. Seda tantsitavad nad pulmalistele näidates. Need ei ole sellega rahul, vaid leiavad tast lauldes ja teist noorikut nõudes mitu viga. Varsti tuuakse teine valenoorik, kuid ka see saadetakse lauluga minema.

Valenoorikut hüütakse Varblas ka „koeranoorikuks“.

Esimesele koeranoorikule lauldakse:

Viige ta põllule varele,
tukiga tuli tal järele,
põllukündjad küpsetagu,
härjasõõtjad soojendagu.³

Teisele koeranoorikule lauldakse:

Ei see pole meie neidu,
see on külapoiste neidu;
ära too hunt hüppamaie,
ära too tonti tantsimaie,
keripuu jalga kentsimaie.
Ei see ole meie neidu,
see on väga vähine,
pisike ja peenike,
labaluust ta lapsuke,

¹ ERM. XXIV, l. 140 je.

² Eesti Kirjameeste Seltsi Aastaraamat, 1882, lk. 72.

³ EVR. XVII, 79.

käsivarrest väetike ;
 vii see sauna vihtelema,
 pane ta parre ääre peale,
 andke uuesti imeda,
 siis tast kasvab teistel neidu.

Alles kolmandana tuuakse õige noorik välja.¹

Pärnu ligidal Tahkurannas peidab mõrsja enese kuhugi pimedasse kambrisse istuma; mõrsjaga ühes läheb sinna mitu naist. Kõigi istujate peale laotatakse vaip. Kui kõik kohal, tuleb peiu poolt keegi naisterahvas mõrsjat otsima, ise sel puhul lauldes :

Siia on veli viinad toonud,
 siia on veli asjad annud,
 siia on tema pandid pannud.
 Neiukene, noorukene,
 anna mull' käsi kädeje,
 pista mull' põial peosse.

Otsija haarab arvatava mõrsja käest kinni ja viib ta peiu poole valgele. Nähes, et väärmõrsja toodud, laulavad seal leiduvad naised :

Vii ära, too teine,
 see pole velle vääriline,
 musta kuue aruline,
 halli kuue murreline.

Pooleldi pahal meelel läheb otsija tagasi, lauldes :

Ei mina taha junterikku,
 junterikku, jänterikku,
 junterikud järel jooksvad,
 jänterikud järel jäävad ;
 ma otsin seast sirgemaida,
 teiste vahelt valgemaida.

Nii toob otsija mitu korda ebamõrsja välja. Viimaks õige mõrsja leidnud, viib ta selle tuppa ja laulab :

Kätte sain oma käokese,
 peosse sain peolinnu,
 see on velle vääriline,
 musta kuue murreline.

¹ EVR, XVII, 82.

Toas tantsib otsija mõne keeru mõrsjaga ja viib siis mõrsja peiu kõrvale laua taha.¹

Mõrsja väljatoomist nõudes laulavad peiupoolded pulmalised:

Ärge tooge toopisida,
 Vedageme viinasida,
 Ei mahu mõdu minule,
 Ei teie saledad saiad,
 Ei teie vihavad viinad,
 Ei teie õlut, punane,
 Ennegu saan neidu nähaksena,
 Neiu minu² teadaksena,
 Kas on Pildo või Pireta
 Või on Malle või Mareta
 Või on armas Annekene
 Või on kallis Kaiekene
 Või on helde Eltsekene,
 Tillu lillu Tiiukene.³

Pärnu-Jaagupis sünnib ebamõrsja esiletoomine järgmist viisi:

„Vale noorik — poiss tanuga ehitud — lükatakse languliste ette. See viiakse kohe tantsima ja peale tantsu langulised lähevad uuesti ukse taha laulma.

Nüüd ma palun palvetega,
 Et ma juhmi olin joonud,
 Võtsin vastu õtte vaese,
 See oli meeletu ju mees,
 Päratu oli poisikene,
 Muidu pandud mütsi alla,
 Topitud ta tanu alla,
 Põimitud ta põlle kandma.

Tungitakse robinal sisse ja pole muud kui neiu välja ning pulm läheb lahti.“⁴

Rosenplänter annab mineva sajandi algusest vist Pärnu ümbruse kohta järgmise kirjelduse:⁵ „Esimene töö, kui nad tuppä

¹ H. III, 24, lk. 51—52.

² Oletan, et tuleb lugeda „nime“.

³ H. II, 50, lk. 90

⁴ ERA II 5, 255/6.

⁵ *Rosenplänter*, Beiträge zur genaueren Kenntniss der ehstnischen Sprache XI, 24, lk. 42.

lähvad, on se, et nad pruuti kätte tahtvad, lähvad sure lauluga kambri tedda otsima ning välja toma, agga sealt rahvas ei anna pruuti, vaid andvad esimese korra pruudi venna ehk ka mõnne muu poisi, kes enne jubba selle tarvis naisterahva ridesse on pandud. Esimese korra lähvad nad sellega küll tuppa ja vivid tedda tant-sima, agga kui nad sedda arru savad, et se mitte õige pruut ei olle, siis kiskvad nad temma rided ümbert ärra ja saatvad tedda häbbiga minnema ja lähvad jälle isse kambri teist otsima, siis antakse neile sees päris pruut kätte, sellega lähvad nad jälle tuppa ja tantsitavad tedda mõnned ringid.“

Selle kirjelduse järele pakutakse peiule poissi ebapruudina ja kui ebapruut ära tuntud sellisena, ei korrata nalja enam.

Peigmehe juurde jõudnud pulmalistele esitatakse samasugust näitust. Minnakse laudes kambrist pruuti välja tooma, aga seal esineb pruudi vend niisama ebapruudina kui varemalt pruudi kodus. Pruudi vend viiakse pulmaliste juurde; need tunnistavad ta ebamõrsjaks; ta riided kisutakse ümbert. Minnakse uuesti otsima ja nüüd alles saadakse õige mõrsja kätte.¹

Saaremaal esines vähemalt möödunud sajandil ebamõrsja kõrval ka ebapeigmees. Põide kihelkonnas saadavad pulmalised „ebamõrsja-ebanooriku“ mõrsja tallu. „Ebanooriku viib ebapeigmees. Ebanoorikuks on poiss, kellele närused naiseriided ümber pannakse ja vana kalavõrk looriks üle pea tõmmatakse. Juustesse pannakse mõni lill (*pl. 58*).

Ebapeigmeheks on harilikult mõni pooljoobnud vanatüdruk, kes riietatakse närustesse meheriietesse ja kellele söega habe ja vurrud joonistatakse. Teineteise käe alt kinni hoides läheb noorpaar peigmehe talust pruudi tallu, järel hulk pulmalisi. Ebapeigmees läheb pruudi vanemate poole ja pakub neile ebanoorikut nende oma tütre pähe tagasi, seletades, et tema teda ei taha, olla esiti kah meeldinud, aga nüüd enam ei meeldi ja palub tütart tagasi võtta.“

Pruudi vanemad oma korda tunnevad ära, et ebanoorik pole nende tütar, vaid järeletehtud ebanoorik ja võtavad teda ka sellekohaselt vastu. Neile pakutakse ka süüa, kuid söögiks ei tooda mitte toitu, vaid igasugust prahti, mis ette juhtub, nagu turvast, lihakonte, puukände jne. Söögiriistadeks antakse mingisugused puukastid ja vitsa raasudest tehtud orgid, hargid — noad, kahvlid. Künla-

¹ *Rosenplänter*, Beiträge, lk. 46—47.

lühtriks pannakse keset lauda suurem känd ja sellele künlad külge. Ennem olnud ebanooriku vastuvõtmisel ka laule, kuid nüüd on laulud kadunud.“¹

Setumaal on, niipalju kui sellekohastest teadetest olen leidnud, mõrsja muutmine ebamõrsjaks vähem arenenud. „Mõrsja riidepanemise järel aidas visatakse temale ja podruskitele tema kõrval „kaal“ pea peale, kõigile üks ja ainus. See kaal on linane ja valge,

Pilt 58. Ebanoorik, Pöide.

kumakine nagu pühaserätt, käteräti sarnane, aga kaheksa künart pikk ja kaunis lai. Nüüd on pruut valmis ja oodatakse kosilast. Kosilane tuleb ka pea aita järele, truuska ja kaasikud temaga ühes. Nende tulemist kuuldes laulavad podruskid kaali alt tasase häälega:

Oeh, oeh, ostja ojase,
Võeh, võeh, võtja veerüse.

Truuska astub ees ja siis kaasikud tema taga. Aita minnes teeb truuska oma kepiga, kosilane oma piitsaga, kolm risti aida läve

¹ ERM. XVI, lk. 2—3.

peale, siis astutakse sisse. Aidas peab kosilane ise oma mõrsja kaali alt podruskite seltsist leidma ja võtma, mis ka liiga raske ei ole, sest podruskitel on ainult sinine sukman seljas, kuna mõrsjal ka veel valge rätik selle peal on. Kosilane sirutab käe kaali alla, kus mõrsja käsi temale juba vastas on, tõmmab oma kallikese podruskite vahelt välja ja keerutab teda kolm korda enese ümber.¹

Noarootsi eestlaste seas pandi varem al ajal kümneaastasele poisile rangid kaela, karvamüts pähe, viidi peiu ette. Sajavanem ütles: „Siin, sellega ma sõitsin kiriku, teist kedagist ei olnud.“ Peigmees ei võtnud vastu. Sajavanem tõi teise, mitte enam poisi, vaid kellegi pulmatüdruku, kellel tühjad munakoored nagu rublad kaelas. Peigmees saatis sellegi tagasi. Nüüd toodi vana naine, „sebel“ peas. Ka see saadeti tagasi. Poisi, neiu ja eide ärasaatmise järel tuli kord õige mõrsja kätte; see pandi laua taha istuma. Vaadati, kas mõistab süüa, juua. Süüa anti aga midagi ebatavalist, nagu rangi-roome, õlgi jne.²

Lihula pool, ka Vigalas, pandi noormees mõrsjariidesse ja viidi mõrsjana peiu ette, kes selle muidugi mõista tagasi saatis. Ka kaltsus vanamoori pakuti peiule mõrsjaks. Mitme maskeeritud ebamõrsja tagasisaatmise järel toodi alles õige mõrsja peiu juurde.³

Helmes läheb mõrsja moodi riietunud mees ebanoorikuna esimesel pulmaööl peiu juurde. Peig saadab niisuguse mõrsja naeruga minema. Mõne korra teeb niisama keegi neiu. Pettuse avalikuks tulekul süüdistatakse meest ebatruuduses õige mõrsja suhtes — juba esimesel ööl tahtnud ta võõra naisega minna magama.⁴

Eesti rootslased teevad ebamõrsjaga samuti nalja nagu eestlasedki. Noarootsi rootslaste sellekohastest üritustest annab P. Ariste järgmise kirjelduse: „Kui kosja mindi, toodi enne palju moore, kaltsud seljas või mõni poiss, pahempidi kasukas seljas. Vanamooride toomise puhul öeldi: Noh, eks see ole meremetsis!“

Korra läinud eestlane Pürksi koduväiks. Kosja puhul toodud ta ette koledad elukad: need olnud kaks venda. Kosilasele tulnud hirm peale, pistnud plagama. Mõrsja ema hakanud nutma. Isa sõitnud hobusega järele, toonud kosilase tagasi.⁵

¹ Hurt, Setukeste laulud II, lk. 480—481.

² E. 60408.

³ E. X, 28.

⁴ E. 63089.

⁵ E. 60253 j. e.

Einbys, kui tuldi pruudi kodust peigmehe koju, oli peigmehe isa minija vastuvõtja. Seisis ukse juures. Toodi talle näha närudes pruutneitsid ja kokamoore. — Mu isa vennapojal toodud märahobune ukse vahele. Alles lõpuks toodi pruut. See teretas kätt-

*Pilt 59. Palmakitse tapmine, Ruhnu.
(E. Kleini järele).*

pidi äia. See viis laua taha istuma. Laual aurasid tangupudrukauid.¹

Russwurm kirjeldab mõrsja toomist peiu juurde Noarootsis järgmiselt: Peiupoiss saadetakse mõrsjat otsima. Ta toob viimaks moori (kockmor) välja, kasetohust kroon peas, ehitud kõrtega ja sulgedega, hobuseriistad kaelas. Kleit sulgedega varustatud; tantsib temaga

¹ ERA II, 10.

mõne korra mööda tuba ja esitab ta siis peiule ta tublidust ülistades. Peig ei võta teda omaks, vaid käsib ta metsa minna enesele peigu otsima. Uue otsimisel tuuakse teine sarnane isik, kes mõnikord veel veidramalt riietatud; tooja tõendab mõnda korda, see olevat õige mõrsja, peigmees tunnistagu aga hoolsalt, paremat ei leidvat ta iialgi. Viimaks leitakse, kui Türgis ja Poolas otsitud, õige mõrsja, kes siis auga vastu võetakse.¹

Ruhnu rootslastelt ei ole ma ebamõrsja ega ebapeiu kohta teateid leidnud, küll aga „ebapulmaliste“ kohta. Need ebapulmalised vastavad umbes meie „mardisantidele“, kuid esinevad ainult pulma ajal. Mõrsjale noorikumüsi pähepaneku järel läheb noorpaar rehe alla, kuna peiupoisid ja noored mehed püssid kätte haaravad ja tantsivad. Püssipaugutamine on nagu märgiks maskeeraadi algamisele. Noored mehed astuvad sisse, kodutehtud näokatted ees, prillid ninal, „võõramaa“ riided seljas, mõnel seelikud, teistel meesteriided; mida kummalisemad, seda parem. Nende „ebapulmaliste“ ülesanne on peiule ja mõrsjale lõbu valmistada. Pea nalja sünnitab sel puhul „sikumäng“. Kaks maskeeritud isikut ilmub karuse, sarvilise, neljajalgse elukaga — pulmasikuga; pillimees mängib elukale „sikumängu“. Sikk ja ta saatjad hakkavad tantsima. Üks saatja võtab lüpsiku ja teeb, nagu tahaks ta looma lüpsata. Teine lööb puumõõgaga loomale selga; loom langeb pikali, nagu oleks ta tapetud; aitaja tuleb ämbriga ja kulbiga ja teeb nagu segaks ta verd (*plt.* 59). Pea tõuseb loom jälle püsti ja tantsib seltsilistega. Kogu naljategemine esitab mingisugust ohverdamist. Niisuguseid ohvrikombeid leidub Rootsiski, nimelt Norrlandis.² Eestis igatahes puudub pulmas niisugune ebapulmaliste naljategemine.

Huvitav on liivlaste viis panna kaks pruutneitsit täiesti ühesugustesse mõrsjariietesse.³ Liivlased tarvitasid pulmas kroonigi, nagu venelased praegugi laulatuse ajal. Dr. O. Loorits on Luusi külast sellekohase järgmise teate kirja pannud:

Kroon pandud teise neiu (tavaliselt pruudi õe) pähe ja saadetud siis peigmees pruuti otsima; näidatud krooniga neiu peale, tähendades, et see on pruut. Peigmees ei leppinud ometi sellega, vaid otsinud oma üles.⁴

¹ Eibofolke, 280.

² E. Klein, Runö, lk. 368—371.

³ Wiedemann, Sjögrens Schriften II, lk. 79.

⁴ Kirjapanija antud andmed.

Lätis ei ole ebamõrsja esinemine kaugeltki nii arenenud kui Eestis. Näib, et Lätis pulma ajal muudele naljadele rohkem rõhku pandud kui ebamõrsja esitamisele. Mõrsja peitmine seevastu on Lätis samuti moes nagu Eestiski.

Volmari maakonnas Eesti läheduses peab peig neiude hulgast mõrsja üles otsima.¹ Neiud moonutavad endid sel puhul enamvähem, nad püüavad peiule ebamõrsjat niisuguse moonutamisega pakkuda.

Võnnu maakonnas peidetakse mõrsja peigmehe eest lauta, kust peig ta üles leiab² alles pika otsimise peale. Teisal, Võnnu maakonnas läheb mõrsja pulma ajal kahe tüdrukuga lauta, teine neist meesterahva riides. Peig tuleb muidugi lauta oma otsima. Raha cest lastakse peig lauta sisse. Kui ta laudas kohe mõrsjat ära ei tunne, aetakse ta laudast välja. Uuesti tuleb peig tagasi, pääseb aga jällegi ainult uue maksu eest lauta. Peab ta teist korda ebanooriku omaks, peab ta veel kolmat korda selle protseduuri läbi tegema.³ — Lätis ei tooda siis ebanoorikut peiule, vaid peig peab teiste neiude seast tavaliselt hämaras ruumis ise mõrsja üles otsima; niisugusel otsimisel arvab ta tihti võõrast omaks.

Ebamõrsja pakkumist peiule ei või ometi mingisuguseks eesti omapäraseks pulmanaljaks pidada, vaid säärane pulmanalja tegemine ulatub palju kaugemale. Mitte ainult eestlaste naabruses asuvad Noarootsi, Wormsi jne. rootslased, lõunapoolsed naabrid lätlased ja liivlased ei tunne seda tembutamist, vaid ka üle lahe meie hõimlased soomlased. Kosilase isamees — rauhananoja — palub kaasas olevale „krahvile“ toitu ja jooki, ja kui seda lubatud, öömaja ja öömajaga ühes maja kõige paremat neitut. Majaelanikud toovad krahvile aga hambuta vanamoori, kelle „krahv“ kohe oma teed saadab. Selle peale alles tuuakse mõrsja peiu juurde.⁴ Ingeris võtab peiu kodus peiu ema, karuspidi kasukas seljas, noorpaari vastu.⁵

Võõrsil ebamõrsja esinemise kohta annab L. Schröder⁶ teateid, milliseid ta suuremalt jaolt S. Reinsberg-Düringsfeldilt⁷ omandanud ja milliseid minagi järgnevalt kasutan.

¹ Baronsi Latvju Dainas III, 13.

² Sealsamas 20.

³ Sealsamas 28—29.

⁴ Maiden ja merien takaa 1866, nr. 5.

⁵ W. Salminen, Inkerin kansan häärunoelma, lk. 143

⁶ Die Hochzeitsbräuche der Esten, lk. 70—71.

⁷ Hochzeitsbuch, lk. 53—247.

Baieris tuuakse peiule mõrsjana „metsemõrsja“ — die wilde Braut — habemik mees naisterahva riides,¹ Hessenis esmalt keegi tütarlaps, tihti ka eit ja kõige viimati õige mõrsja, kes tavalisesti nutab. Teisal Hessenis ratsutab pulmalisi mõrsja maja ukse ette peiu äravalitut näha soovides. Toast astub varsti keegi vanamoor, riides nagu hernehirmutis. Kaasatunud peigmehelt küsitakse, kas see ta tulevane teinepool. Peig tõendab, et ta seda tonti ei tunne; peiu kaaslased kiruvad ja nõuavad, et vanamoor koristataks. Natukese aja pärast ilmub teine veel hirmsam peletis. Jälle küsitakse peiult, kas see ta mõrsja. Pulmalised tõstavad niisuguse kära, müra, et vaevalt mahti leitakse vanamoori tuppa lükata, muidu satuks ta pulmaliste jalge alla. Kõige viimati alles tuleb õige mõrsja.²

Sileesias esineb mõrsja asemel valgesse rätikusse mähitud, lonkamist teesklev vanamoor. Seletuse järel, see ei olevat mõrsja, vaid loom, tuuakse keegi pruuttüdruk välja, kes aga mõrsjaviija ees kannapealt ümber pöördub ja ära jookseb.³ Samasugune viis mõne väikese erandiga leidub ka venelastel, serblastel ja rumeenlastel.⁴ Tiroolis ja Šveitsiski tuntakse ebamõrsjat.⁵

Prantsusmaal Bretagne'is tuuakse peiule esmalt väike tütarlaps, siis majaperenaine ja viimaks vanaema,⁶ Guérand'is Prantsusmaal esiti väike tüdruk, siis lesknaine ja viimati vana naine.⁷ Bordeaux'is ja Bajonese'is läheb pulma eelõhtul peigmees sõpradega mõrsja maja juurde; seal tuuakse talle vanamoor mõrsjana välja, aga alles selle tagasisaatmise ja mõne takistuse järel saab ta õige mõrsja.⁸

Üldse pakutakse Saksamaal peiule väga sagedasti kas kedagi plikat või vanamoori ebamõrsjaks ja korratakse mõnikord tihti niisugust pakkumist, kuni õige mõrsja ilmub.⁹ Kohati juhtub seda Saksamaal kosimise ajal.¹⁰ Mõnes kohas püütakse mõrsjale eba-peigmeestki kaela saata.¹¹

¹ Hochzeitsbuch, lk. 126.

² Hochzeitsbuch, lk. 150—151.

³ Hochzeitsbuch, lk. 206, 81, 53.

⁴ Sealsamas, lk. 170.

⁵ Sealsamas, lk. 113—116.

⁶ Sealsamas, lk. 246.

⁷ Sealsamas, lk. 247.

⁸ *de Nore*, Coutumes, mythes et traditions, lk. 135.

⁹ *P. Sartori*, Sitte und Brauch I, lk. 75.

¹⁰ *Rank*, Aus dem Böhmerwalde, lk. 48.

¹¹ *Sartori*, loc. cit.

Volga soomlasedki tunnevad hästi ebamõrsjat. Tšeremissidel pannakse keegi meesterahvas mõrsja riidesse. Niisugune ebamõrsja viiakse muude pulmaliste hulka ja teda käitatakse kolm korda ümber laua¹. Teisal sünnib ebamõrsjaks riietumine mõrsja toas. Sinna saabub juba pulmaõhtul määratud noormees ja muid oma küla noormehi. Noormehele pannakse mõrsja kalevist kuub selga ja pulmaloor pähe; selle järel tantsitakse. Lõppeks pannakse mõrsjale enesele pikk kuub (kaftan) selga, rebasenahast müts pähe ja tuuakse, looriga peidetud, välja. Unsumis viiakse ebamõrsjaks valitud meesterahvas kolm korda ümber laua².

Ka votjakkide pulmas esineb ebamõrsja, nimelt Glasovi maakonnas.³ Nagu mordvalased, nii käitavad ka vodjakid teda ümber laua.⁴ Belõi Klutši ersalaste pulmas paneb keegi mõrsja sõbranna enesele kõik mõrsja särgid selga.⁵

Suurvenelased ei tee kuigi palju tegemist ebamõrsjaga. Äänisjärve kandis tuletab ometi pulm pulmas natuke meelde ebamõrsjat. Pulmas mängitakse nimelt „saksa pulma“. Üks noor pulmaline, kes „saksa“ osa esitab, kõneleb esmalt roppusi pulmatüdrukute kohta ja teised noormehed kordavad neid sõnu valjult, ja siis peetakse „saksa“ pulma kellegi plikaga, muidugi mõista mänguna⁶. Teisal peidab ennast mõrsja küll peiu ja pulmaliste eest, aga ta asemel ei esine tavaliselt ebanoorik.⁷ See jääb suurvenelastele, nii palju kui mulle sellekohaseid andmeid silma puutunud, enamasti ikka võõraks.

Suurvenelastest rohkem lääne pool asuvad slaavlased teevad enam-vähem nalja ebamõrsjaga.

Valgevenelastel ei esine küll peiu ema ebamõrsjana, aga tuletab ebamõrsjat meelde, noorpaari vastu võttes karuspidi kasukas seljas, just kui Eestiski mõnes kohas ebamõrsjal.⁸ Teisal teeb niisama mõrsja ema, kel ühtlasi pang vett kaasas.⁹

¹ *Jakovlev*, Религиозные обряды черемисъ, lk. 58.

² *A. Hämäläinen*, Mordvalaisten, tšeremissien ja votjakkien kosinta- ja häätavoista, lk. 132.

³ *Gavrilov*, Повѣрья, обряды и обычай вотяковъ Мамадышкаго уѣзда lk. 177.

⁴ *A. Hämäläinen*, m. t., lk. 171.

⁵ *Sealsamas*, lk. 281.

⁶ *D. Zelenin*, Russische Volkskunde, lk. 317.

⁷ *J. Pipek*, Slavische Brautwerbungs- und Hochzeitsgebräuche, lk. 10.

⁸ *Seals.*, lk. 65.

⁹ *Seals.*, lk. 66.

Poolas kašublaste seas tahab juudiks riietatud mees mõrsjaga tantsida ja mõrsja enesele osta, kuid peig pakub rohkem ja juut visatakse uksest välja.¹ Siin ei esine ebamõrsja, vaid ennem võib siin juuti ebapeiuku nimetada, kui ta ka otsekohe niisugusena ette ei astu. Teisal viiakse kinnikaetud näoga mõrsja peiu juurde.²

Böömis slaavlaste seas ilmub ebamõrsja motiiv palju selgemi. Juba kosimise ajal tuuakse toast, kus mõrsja oma sõbrannadega koos, üks neist peiule välja, kes seda aga vastu ei võta. Selle peale astub peiu ette keegi eit, riides nagu mardisant. Peigmees saadab eide oma teed, kuid eit hakkab nutma ja kaebama, ühtlasi peiule meelde tuletades selle lubadust teda naiseks võtta. Et eidest lahti saada, annab peigmees talle raha.³ Pulma ajalgi peab keegi eit esmalt ebanooriku osa mängima, alles siis tuleb mõrsja.⁴

Valahhide pulmades pakutakse peiule mõrsja asemel esmalt eite, kel karuspidi kasukas seljas ja piip suus.⁵ Sloveenidel Triesti ümbruses tuuakse mõrsja majasse tulnud peiule esmalt mõrsja õde või mõni sugulane ja siis alles õige mõrsja. Kraini ümbruse sloveenid teevad samuti.⁶ Dalmaatsias astub vana naine mõrsja asemele. Varkar-Vakufis ei viida kohe peigmehe juurde mõrsjat, vaid enne naisi ja tüdrukuid.⁷

Ebamõrsja esinemist peiule tunneb juba mütoloogia, mitte eesti, küll aga vööraste rahvaste mütoloogia. Ovidius kõneleb Marsi pulmadest Minervaga. Peiule tuuakse looriga kaetud mõrsja. Peig kaisutab teda ja tahab suudelda, kuid sel silmapilgul selgub et see on ebamõrsja — vanamoor Anna Perenna.⁸

Sellist juhtumust tunneb Eddagi. Hiid Thrym soovib Thori teistpoolt Freyat enesele naiseks ja valmistab pulmade vastu. Freya asemel paneb aga Thor enese mõrsja ehte ja sõidab pulma. Hiid Thrym võtab paksu looriga kaetud mõrsja rõõmul vasta, enese kõrvale pulmalauda istuma viies. Kõik pulmalised imestavad mõrsja suurt isu ja janu. Üks, kaks sööb mõrsja rasvase härja, kaheksa lõhet ja

¹ *Piprek*, nagu eespool, lk. 83.

² Seesama, lk. 83.

³ Seesama, lk. 89.

⁴ Seesama, lk. 94.

⁵ Seesama, lk. 98.

⁶ Seesama, lk. 112—113.

⁷ Seesama, lk. 131.

⁸ *Fast.* 3, 667 j. e.

kõik naistele määratud magusad küpsesid ja joob sinna juurde kaks toobritait mõdu. Suuril silmil vaatab hiid niisugust söömist ja joomist, öeldes: lialgi ei näinud ma veel mõrsjaid nii õgivat ja mõdu nii palju joovat. Talle vastatakse, et mõrsja igatsuse pärast 8 ööd-päeva midagi ei ole sünnud ega joonud. Kui hiid suudlust soovides loori natuke kergitab, kokkub ta Freya leekivate silmade pärast. Jällegi seletatakse peiule, et Freya 8 ööd ei ole maganud ja ta silmad sellepärast nii punased. Kui nüüd Thrym käsib vasara välja tuua, et selle varal abieliu sõlmida, kostab vali irvitus loori alt. Äkki tõuseb mõrsja püsti, kate langeb ta pea pealt ja käsi sasib miölniri peosse. Maja alused vabisevad, välk valgustab sisemist ruumi. Purustatud peaga langeb Thrym maha, niisama vaibuvad vasara hoopide all põrandale pulmalised. Tuli neelab kogu maja, kärinal variseb ehitis kokku; varemed veel järel.¹

Ebamõrsja esineb viimases loos mingisuguse kättemaksjana peigu tappes; sellepolest erineb see ebamõrsja eesti omadest, kelle peiu poolt tapmist ei tunta.

Ebamõrsja motiiviga puutume eesti muinasjutuski kokku. Kõige laiemalt on tuttav Kreutzwaldi „Võõrasema“ nimeline jutt.² Mehel sureb naine, kaheaastast tütart järele jättes. Varsti kosib mees uue naise, kellele ka tütar sünnib. Naine hellitab oma tütart, võõrast tütart aga paneb kõige raskemat tööd tegema. Ajajooksul täiskasvanud võõrale tütrele tuleb kosilane. Ema sooviks oma tütart kosilasele anda, aga kosilane ei lase ennast eksitada. Pulmapäeva hommikul ehib võõrasema oma tütre uhketesse riietesse, nägu nii kinni mässides, et ainult nina ots näha. Nii ei märka peigpettust, kui talle õige mõrsja asemel ebamõrsja antakse. Õige mõrsja on rehe alla kummuli pööratud tündrisse kinni pandud. Peigebamõrsjaga sõidab kirikusse, keegi päästab õige mõrsja vabaks ja käsib teda peiule kirikusse järele jõuda. Õige mõrsja jõuab alles pärast laulatust kirikusse. Kodus ei võta noorik rätikut peast, mispärast peig ikka veel pettust ei märka. Alles hiljemini tuleb avalikuks, et peigmees ebamõrsjaga laulatatud. Teisel päeval koju sõites ja jõe jääs urgast nähes sasib peigmees ebamõrsja juustest kinni ja topib ta jää alla. Õige mõrsja ilmub selle peale peigmehe koju.

See ebamõrsja motiiv on Euroopa muinasjuttudes käsitletud

¹ Wägener, Nordisch-germanische Götter und Helden, lk. 156.

² Eesti rahva ennemuistsed jutud, II trükk, lk. 148.

paljudes teisendites. Sellekohaste muinasjuttude tähtsamad tunnused on: a) mõrsja kõrvaldatakse teel peiu juurde või b) õige mõrsja kõrvaldatakse lapse sünnitamisel või d) õige mõrsja moondatakse nõelapistega või e) õige mõrsja ei suuda ülesannet täita, keegi muu täidab selle ja saab seda viisi mõrsjaks.¹ Siin ei ole koht neid suurelt jaolt ainult võõrsil leiduvaid aineid käsitlusele võtta; nende kohta annab pikema seletuse P. Arferti väitekiri.² Eestis leidub selle muinasjutu hulk teisendeid kolmel kujul.³

Ebamõrsja esinemine pulmas kuulub meie päevil pulma naljade ja lõbude hulka, kuid alguses oli tal hoopis sügavam tähendus. Milline see esialgne tähendus oli, seda teavad tšeremissid praegu veel seletada: „ebamõrsja tehakse seks, et ei pahad pilgud ja kõik-suguste pahade inimeste nõidumine mõrsjat ei salvaks, vaid tühja läheksid“.⁴

Muistne inimene uskus kurja silma ja paha võimused, kes eriti mõrsjale püüdsid kahju teha. Veel meigi päevil ei ole niisugune usk täiesti kadunud, kuigi kahjutegemise objektiks alati mõrsjat ei peeta. Kahjutegemist kurjade võimude poolt kartes püüti neid petta. Seks pidi õige mõrsja asemele ajutine ebamõrsja astuma. Viimane ehiti sagedasti koguni hirmsaks, et ta vaenlikkudele vägedele hirmu peale ajaks ja need kurjategemisest loobuksid, või kui ebamõrsja oma välimusega neid ei hirmutanud, nad õige mõrsja rahule jätaksid. Lühidalt: kahjutegevaid võimused peteti, eksitati. Et viimased peamiselt ikka mõrsjat oma kahjustuse esemeks tegid, pidi mõrsja asemele keegi muu isik astuma palju sagedamini kui peiu asemele. Täiesti julge ei võinud peigmeeski kahjutegevate võimude eest olla; kus peigmeeski kurja kartis, asendas tedagi ajuti ebapeigmees.

Vaenlikud võimud märkasid alles liiga hilja eksitust, et nad polnud õigel ajal õiget isikut tabanud. Arvati nimelt, et just pulma puhul vaenlikud võimud eriti mõjuvad. E. Crawley nimetab hulga näiteid tõenduseks, kuidas riiete vahetuse varal püütakse vältida õnnetust.⁵ Kui vanasti pulmas keegi muu, olgu meeste- või naisterahvas mõrsjaehteid kandis, sattus ta mõrsjale mõeldud kurja märklauaks, vähemalt seni kuni kurjategev võim märkas enda eksitust.

¹ P. Arfert, Das Motiv von der unterschobenen Braut, lk. 7—8.

² Seals.

³ Aarne, Estnische Märchen und Sagenvariante, nr. 403.

⁴ Jakovlev, Религиозные обряды черемись, lk. 58.

⁵ The mystic rose, lk. 267 j. e.; Härmäläinen, Kosinta- ja häätavoista, lk. 281.

Ebamõrsja esinemine pulmas ei kuulu siis algupäraste eesti pulmanaljade hulka, vaid see on rahvusvaheline komme, tuttav peaaegu kogu Euroopas, ühel rahval enam, teisel vähem arenenud; siin esineb mõrsjana keegi eit, sagedasti hirmutiseks määratud, seal tüdruk, siin alaealine laps, seal poiss või mees, enamasti ikka mõrsjaehtes. Lõunamaa rahvaste naisterahvad katavad oma nägu välja minnes või võõraste isikutega kokku puutudes alati kinni; kuri silm ei või neile nende aru järele sedaviisi viga teha ega tunne vaenlikud väed neid ära. Näokate kaitseb neid kurja eest. Niisugust kaitse otsimist tuletab omalt kohalt meelde ebamõrsja esinemine.

Eestis on ebamõrsja motiiv arenenud Põhja-Eestis enam kui Lõuna-Eestis, vähemalt on sellest Põhja-Eestis üldsest rohkem jälgi säilinud kui Lõuna-Eestis.

M. J. Eisen.

Prof. Dr. M. J. Eisen. — Die unterschobene Braut.

Bei der altestnischen Hochzeit spielte das Spasstreiben eine grosse Rolle; es begann schon zur Zeit der Verlobung. Beim Freien richtete der Bräutigam, resp. der Brautwerber an den Vater der Braut die Frage, ob er nicht eine entlaufene junge Kuh oder ein entlaufenes Lamm getroffen habe. Seltener wird nach einem angeschossenen Vogel oder nach einer verlorenen Rose gefragt. Die Verneinung der Frage gilt als Absage; wenn aber der Vater der Braut sich nach der Farbe der entlaufenen Kuh oder des Lammes erkundigt, bedeutet solche Erkundigung, dass der Bräutigam den Eltern willkommen ist. Gewöhnlich heisst es, ein fremdes Tier sei wohl angekommen, aber man wisse nicht, ob es das gesuchte sei. Es werden Anordnungen getroffen, es dem Freier zu zeigen. Bei dieser Gelegenheit wird nun oft eine Pseudobraut vorgeführt. Auf der Insel Küno ist es ein fremdes verschleiertes Mädchen. Der Vater fragt, ob das die entlaufene Kuh sei. Dem Freier werden andere Mädchen nach der Reihe gezeigt und ganz zuletzt diejenige, um welche er freite.

In Juuru wurden dem Freier mehrere fremde, verkleidete Mädchen angepriesen. Auf der Insel Dagö erkundigt der Freier sich nach einem Rosenstrauch, womit natürlich die Braut gemeint ist. Zur Verlobung hat die Braut mehrere Freundinnen eingeladen; von diesen bietet man dem Freier eine nach der andern als Braut an, der Freier weist sie aber alle zurück mit der Behauptung, die Wurzeln des Rosenstocks seien verfault. Schliesslich erscheint die wirkliche Braut.

Natürlich wird ein solches Anerbieten immer als Scherz aufgefasst. In der älteren Zeit seien doch Fälle vorgekommen, dass der Freier wirklich eine unterschobene Braut zur Frau erhielt, namentlich in solchem Falle, wenn der Freier die Braut früher garnicht kannte, da er aus der Ferne kam. Man hatte dem Freier dort ein Mädchen als eine passende Braut angepriesen und um diese unbekannte Grösse kam er jetzt zu freien. Wenn die Eltern mehrere Töchter hatten und sie eine andere früher unter die Haube bringen wollten, so wurde ihm eine Pseudobraut gegeben. Der Bräutigam habe, daer die Braut nur mit verdecktem Haupte gesehen, zuweilen bei der Kirche fragen müssen: welche ist eigentlich meine Braut?

Die Trauung mit einer Pseudobraut gehört doch zu den Ausnahmen. Gang und Gebe dagegen war nach der Trauung das Vorführen der unterschobenen Braut. Oft musste der Bräutigam seine Braut aus der Mitte vieler verkleideten Mädchen heraussuchen. In Harju-Jaani sassen viele Mädchen zusammen, mit einem grossen Tuche bedeckt. Es hiess jetzt unter dem Tuche die Braut ausfindig zu machen. In Wierland stellte der Marschall dem Bräutigam jede Brautschwester als die Braut vor. In Warbla (Wiek) wurde ein Jüngling

als Braut angekleidet und dem Bräutigam zugeführt. Natürlich wies er sie zurück. Das zweite Mal wiederholte sich derselbe Spass. Erst die dritte vorgeführte Braut war die wirkliche Braut. In Jaagupi (Kr. Pernau) wird einem Jünglinge die Haube aufgesetzt und dieser Jüngling als Braut angeboten. An einigen Stellen im Pernauer Kreise fungiert der Bruder der Braut als Pseudobraut. Auf der Insel Ösel, in Pöide, trat im vorigen Jahrhundert neben der Pseudobraut auch ein Pseudobräutigam auf. Als Pseudobraut verkleidete sich ein Jüngling, welcher zerlumpte Frauenkleider und ein Fischnetz als Schleier trug (cf. *Abb. 58*).

Die Rolle des Pseudobräutigams spielte eine alte als Mann verkleidete Jungfer, welcher man mit Kohle einen Schnurrbart gezeichnet hatte. Arm in Arm ging der Pseudobräutigam mit der Pseudobraut in die Wohnung der Braut; dort bot man den Eltern die Pseudobraut als deren Tochter zurück; die Eltern jedoch wollten die Pseudobraut nicht als ihre Tochter anerkennen. Bei den Eltern setzte man dem Pseudobrautpaar Torf, Knochen u. s. w. als Hochzeitspeise vor und als Hochzeitsleuchter mitten im Zimmer einen Baumstamm mit Lichtern.

Auf Nuckö (Wiek) wurde einem zehnjährigen Knaben ein Kummel um den Hals gehängt und eine Fellmütze aufs Haupt gesetzt; darauf führte man den Knaben dem Bräutigam als dessen Braut zu. Der Knabe wurde natürlich zurückgewiesen. Nach dem Knaben wurde ein Mädchen, leere Eierschalen als Perlen um den Hals, dem Bräutigam als dessen Braut vorgestellt, dem Mädchen folgte eine alte Frau, mit einem Kranze geschmückt. Dann erst kam die Reihe an die eigentliche Braut. In Wigala und Lihula (Wiek) wurden junge Männer als Bräute verkleidet dem Bräutigam angeboten. In Helme (Kr. Fellin) führte man in der Nacht einen als Braut verkleideten Mann zum Bräutigam und beschuldigte ihn nachher im Scherze, er habe seiner Braut die Treue gebrochen.

Bei den Schweden auf Nuckö wurden beim Freien dem Bräutigam mehrere alte Frauen in zerrissenen Kleidern vorgeführt oder ein Knabe, welcher den Pelz umgekehrt angezogen hatte. Zuweilen erschien eine alte Frau, auf dem Haupte eine Krone aus Birkenrinde, geschmückt mit Halmen und Federn, Pferdegeschirr um den Hals.

Auf der Insel Runö kennt man weder Pseudobraut noch Pseudobräutigam, wohl aber verkleidete Pseudohochzeitsgäste, unter denen einer als Ziegenbock angekleidet; der letztere wird geschlachtet, steht aber gleich wieder auf und tanzt munter mit den anderen (*Abb. 59*).

Bei den Liven wird die Brautkrone auf das Haupt einer fremden Jungfrau gesetzt und sie dem Bräutigam als echte Braut angeboten.

Bei den Letten muss der Bräutigam aus der Anzahl der anwesenden verkleideten Mädchen seine Braut aufsuchen.

Bei den Finnen trat der Bräutigam in früherer Zeit zuweilen als Graf auf, welcher um Nachtlager und um das beste Mädchen bat, aber man gab ihm eine zahnlose Frau.

Die finnisch-ugrischen Völker an der Wolga kennen ebenso die Pseudobraut; die Russen kennen sie gewöhnlich nicht, wohl aber die westlichen Slaven, die Germanen und einige romanische Völker.

In Eesti hatte die unterschobene Braut im Norden mehr Wurzeln gefasst als im Süden. Überhaupt haben die Esten diese Sitte den Germanen entlehnt.

Während man das Vorführen der Pseudobraut jetzt als einen Hochzeitsspass ansieht, hatte dieser Spass in alter Zeit eine besondere Bedeutung. Darüber wissen die Tscheremissen Auskunft zu geben: die Pseudobraut wird zu dem Zwecke vorgeführt, um den bösen Blick und jegliche Zauberei von der eigentlichen Braut abzulenken.

innen trat der Bräutigam in frühesten Zeit zuweilen
 welcher um Nachtlager und um das beste Mädchen
 ihm eine zahllose Frau
 n-gerischen Völker an der Wolga kennen ebenso
 die Russen kennen sie gewöhnlich nicht, wohl
 den Slaven, die Germanen und einige romanische

In Letzt hatte die russische Braut im Norden mehr Wurzeln
 gelangt als im Süden. Überhaupt haben die Letzen diese Sitten den
 Germanen entlehnt.
 Während man das Vorleben der Pseudobryde jetzt als einen
 Hochzeitsganz ansieht, hatte dieser Braut in ihrer Zeit eine be-
 sondere Bedeutung. Darüber wissen die Fachmännern Auskunft
 zu geben: die Pseudobryde wird zu dem Zwecke vorgeführt, um
 den bösen Blick und feindliche Zauberel von der eigentlichen Braut
 abzulenken.

A
 44556
 12 38 77